

АДВОКАТ

№ 8

- Відшкодування моральної шкоди як засіб захисту права власності
- Реформа і контрреформа кримінального судочинства в Італії
- Забезпечення гарантій прав обвинуваченого під час допиту

АНДРІЙ АСТАПОВ:
майнові права людини в Україні можна захищати на європейському рівні

Постановою Президії
Вищої атестаційної
комісії України
від 11 жовтня 2000 р.
№ 1-03/8
журнал «Адвокат»
включено до Переліку
наукових фахових
видань України

АДВОКАТ

Загальнодержавний професійний журнал.
Заснований 14 лютого 1996 року.
Виходить щомісяця.
Передплатний індекс — 74628
Адреса редакції: 04136, Київ, вул. Маршала Гречка, 13
Видавництво "Прецедент",
тел./факс (044) 331-81-71, 332-8171, 462-82-66
E-mail: 3318171@ukr.net

№ 8 (119) 2010

НАУКОВА РАДА ЖУРНАЛУ «АДВОКАТ»

Копиленко О. Л. — директор
Інституту законодавства Вер-
ховної Ради України, академік
Академії правових наук України,
член-кореспондент НАН Украї-
ни, доктор юридичних наук, про-
фесор — голова наукової ради.

Гончаренко В. Г. — професор
Академії адвокатури України,
академік Академії правових наук
України, академік АН Вищої
школи України, доктор юридич-
них наук, заслужений діяч науки
і техніки України.

Кузнєцова Н. С. — професор
Київського національного уні-
верситету імені Тараса Шевчен-
ка, академік Академії правових
наук України, доктор юридич-
них наук.

Маляренко В. Т. — голова Верхов-
ного Суду України (2002–2006 рр.),
доктор юридичних наук, профе-
сор, член-кореспондент Академії
правових наук України, заслу-
жений юрист України.

Панов М. І. — проректор з науко-
вої роботи Національної юридич-
ної академії України імені Яро-
слава Мудрого, академік Акаде-
мії правових наук України, док-
тор юридичних наук, професор.

Шемшученко Ю. С. — дирек-
тор Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН Украї-
ни, академік НАН України, ака-
демік Академії правових наук
України, доктор юридичних
наук, професор, заслужений діяч
науки і техніки України.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНО

Андрій Астапов:
майнові права людини в Україні можна захищати
на європейському рівні 4

А. М. Чебаненко, Д. О. Кацук
Застосування Конституції України при оскарженні бездіяльності
органів прокуратури 7

НАУКА І ПРАКТИКА

В. О. Попелюшко
Реформа і контрреформа кримінального судочинства в Італії 10

О. Б. Гупаловська
Відшкодування моральної шкоди — зобов'язально-правовий
засіб захисту права власності 16

В. М. Слома
Трудовий договір як підстава виникнення трудових правовідносин 22

В. Д. Сидор
Правовий режим земель в земельному законодавстві України 27

О. І. Виговський
Договір купівлі-продажу цінних паперів в міжнародному
приватному праві: проблемні аспекти регулювання 32

О. Г. Алексєєв
Аналіз та співвідношення термінів «фармацевтична галузь»
та «фармацевтична сфера» як об'єктів адміністративно-
правової охорони 39

Р. Р. Герасимов
Моделювання — ефективний метод забезпечення гарантій
прав обвинуваченого під час допиту 43

РЕФОРМА І КОНТРРЕФОРМА КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В ІТАЛІЇ

В. О. Попельошко,
адвокат, доктор юридичних
наук, завідувач кафедри
правосуддя та кримінально-
правових дисциплін
Національного університету
«Острозька академія»

Однією із найстабільніших та найбільш здатною забезпечити справедливість судочинства, а відтак, й повагу до суду, є, очевидно, англійська система кримінального судочинства. Вона поєднує в собі участь у відправленні правосуддя коронних (державою призначених) професійних суддів і представників народу (присяжних) та заснована на засадах рівності сторін і змагальності. Тому не дивно, що вона здавна привертала і дотепер привертає увагу багатьох держав світу у намаганні використати багатий англійський досвід в цій сфері при реформуванні власного кримінального судочинства.

Першу в континентальній Європі спробу запровадити кримінальне судочинство за зразком англійського здійснили французи під час Великої буржуазної революції (1789–1794 рр.), проте, через надто поверхнєве тлумачення його суті та з огляду на істотні відмінності історичних традицій і соціально-політичних умов того часу, їм це зробити не вдалося. Реформа виявилася половинчатою: досудове розслідування злочинів залишилося відверто розшуковим — у формі інквізиційного Ордонансу 1670 р., а судовий розгляд набув рис змагальності сторін та участі у ньому представників народу — колегії присяжних (журі), не залежної у своїх рішеннях від колегії коронних суддів.

Так виникла нова за своєю суттю форма кримінального судочинства, яку французькі процесуалісти назвали змішаною. Вона отримала завершене правове врегулювання при Наполеоні Бонапарті у Кодексі кримінального розслідування 1808 р. та завдяки культурному впливу Франції була сприйнята майже усіма державами Європи, в т. ч. Росією (1864 р.), а згодом й більшістю країн Азії, Південної Америки та Африки, і на сьогодні є, в тому чи іншому варіанті, найрозповсюдженішою в світі. Це є результатом, першою чергою, загальних законів розвитку суспільства і пристосування його державних установ, в т. ч. судових, до соціального та політичного рівня тієї чи іншої країни.

Але Італія (як і Бельгія та Голландія) отримала наполеонівський КПК 1808 р. (разом з Кримінальним кодексом 1810 р.) на підставі обов'язку переможеної французами [1, 31]. Цим Кодексом було замінено інквізицію італійських торгових міст-республік, що виникла там ще в період раннього середньовіччя у зв'язку з необхідністю боротьби з розбійницькими бандами на великих шляхах з метою захисту торгівлі [2, 23–24].

Спроби тим чи іншим чином налаштувати свій кримінальний процес на зразок англійського робилися в державах Європи та світу й в подальшому. В Італії вони частково втілювалися в Статутах 1859–1865 рр. і навіть у прийнятому при фашистському режимі КПК 1930 р.

Але найбільш гостро це питання постало після Другої світової війни, і особливо з набранням чинності Європейською конвенцією з прав людини (1950 р.), у зв'язку з потребою адаптації національного законодавства про судоустрій та судочинство до гуманістичних конвенційних принципів.

Саме Італія виступила в цьому процесі однією із перших, і шлях її з реформування кримінальної юстиції виявився надзвичайно важким та тривалим, що зазнавав впливу досить складних соціально-політичних та економічних умов.

Справа у тому, що з повсесенних років, в силу багатьох причин, країну протягом тривалого часу пригнічували економічні та політичні кризи, що, як в жодній іншій державі Західної Європи, супроводжувалися зростанням рівня злочинів з політичних та економічних мотивів і розгулою відомої італійської мафії, яку вдалося приборкати лише наприкінці 70-х років. В глибокій кризі перебувала й кримінальна юстиція. Ззовні демократичні формули і принципи цієї сфери, закріплені в Конституції Італійської Республіки 1948 р., та реальний стан речей розділяла прірва, яка практично виявлялась в масштабних соціальних відхиленнях. В надрах поліцейського та судово-слідчого апаратів панували підкуп і корупція. Замість того, щоби судити чітко, об'єктивно і неупереджено, італійські судді незмінно демонстрували кар'єризм, корисливість, догідливість тим, хто мав вплив, гроші та владу. При цьому усе це мало місце на фоні суперництва двох основних, ідеологічно різнопланових організацій, що складали магістратуру – суддів і прокурорів. Як наслідок, стався масовий «відступ від юстиції», викликаний незадоволенням громадян відправленням правосуддя, боязню судової процедури, небажанням громадян мати справу з каральними органами і посадовими особами поліції, слідства, прокуратури й суду [3, 233–235].

Тим не менш, незважаючи на це, а можливо, й всупереч цьому, Італія приступила до реформування системи кримінальної юстиції майже відразу ж із набранням чинності Конституцією – через створення спеціальних урядових комісій з напрацювання відповідних законопроектів. Зазначений процес супроводжувався, до речі, капітальними науковими дослідженнями практичної ситуації та перспектив її удосконалення, що виконувалися заснованим у 1948 р. в Мілані на правах вільної асоціації «Національним центром з дослідження правового, кримінологічного, економічного, соціального і медико-соціального характеру в галузі правосуддя», утвореним дещо пізніше в середовищі науковців «Рухом за демократичну магістратуру» тощо.

Спочатку реформа кримінального судочинства базувалася на ідеї зміни суверенітету особи в

цій сфері та вихолощення з чинного КПК рудиментів фашизму шляхом внесення до Кодексу відповідних змін та доповнень. Важливу роль в цьому процесі відігравав й створений 1953 р. Конституційний суд Італії. Його широкі повноваження щодо конституційності законів і підзаконних актів, тлумачення Конституції, надзвичайно висока активність та той факт, що переважна більшість справ, які він розглядав, надходила саме від звичайних судових інстанцій, давали йому реальну можливість досить ефективно коригувати чинне законодавство, керуючись «думом часу», чим він з беззаперечним авторитетом, завдяки своїй віддаленості від політики, незмінно користувався.

Першим практичним кроком на шляху реформ в цьому напрямку стало прийняття закону від 18 червня 1955 р., яким були внесені істотні корективи в правила кримінальної юстиції, в тому числі – в частині розширення прав захисника у кримінальному процесі, який, однак, не зруйнував її авторитарної суті. За ним відбулися певні скасування та нове тлумачення норм КПК 1930 р. Конституційним судом, що також сприяло значному розвитку реформ. Однак пізніше цей процес був загальмований прийняттям спеціальних законів, спрямованих на боротьбу з політичним тероризмом [4, 125].

На початку 60-х років комісія Міністерства юстиції розробила перший проект реформи кримінальної процедури за назвою «Ескіз схеми нового КПК», у якому були закладені чіткі принципи обвинувальної процедури, однак він не отримав швидкого втілення. Реформування кримінального судочинства продовжувало здійснюватися шляхом доповнень та змін до КПК, інколи й досить суттєвих, як, наприклад, законом від 5 грудня 1969 р., та рішеннями Конституційного суду, хоча ще у 1965 р. парламент доручив уряду видати новий КПК і з цього моменту щодо нього почалися парламентські дебати, які виявилися надто затяжними.

Так чи інакше, на початку 70-х років часткові зміни у КПК 1930 р. були остаточно визнані недостатніми. У цьому зв'язку в 1974 р. парламент Італії прийняв спеціальний закон про підготовку проекту нового КПК, яким схвалив директиви щодо основної концепції цього законопроекту та встановив строк його подання в парламент – 1976 рік. Однак проект нового КПК у встановлений строк розроблений не був, що обумовило необхідність у подовженні строку його подання в парламент ще на два роки. На цей раз уряд з дорученням впорався, і 1978 р. був опублікований т. зв. «Попередній проект Кримінально-процесуального кодексу Італійської Республіки». Але він передбачав такі зміни чинної кримінальної юстиції, які вимагали величезних капіталовкладень та

значного збільшення числа співробітників. Виявилось, зокрема, необхідним довести чисельність прокурорів з тодішніх 625 до 3398, а суддів — з 1525 до 3339. Таке рішення — за умов загострення економічної кризи в країні, збільшення фінансових труднощів, посилення інфляційних процесів — виявилось нездійсненним. Тому цей проект нового КПК був відхилений, щоправда, це не означало відмови від самої ідеї реформи, оскільки уже в 1979 р. парламент Італії прийняв закон про зміни опублікованих у 1974 р. директив з розробки нового КПК, і скориговані законопроектні роботи продовжилися [5, 113–114].

Врешті-решт, законом від 16 лютого 1987 р. уряду було доручено в стислі строки підготувати проект нового КПК. На виконання цього закону парламентом була створена спеціальна міністерська комісія, яка, у відповідності з процедурою і строками, вказаними в законі, цей законопроект розробила, а 22 вересня 1988 р. уряд остаточно затвердив проект нового КПК та подав його Президентові. Президент Республіки того ж дня видав відповідний указ, який був офіційно опублікований 24 жовтня 1988 р. Так, згідно із встановленою законом законотворчою процедурою, 24 жовтня 1989 р. в правовому житті Італії сталася важлива подія — після більш як сорокарічного підготовчого періоду вступив в силу новий Кримінально-процесуальний кодекс Італійської Республіки, названий на честь керівника законопроектних робіт «Кодексом Вассаллі (Vassalli)».

КПК Італії 1989 р. виявився новим у прямому розумінні цього слова. Новим Кодексом запроваджувалась обвинувальна модель кримінального судочинства, у якій з точки зору кримінально-процесуальної політики було втілено прагнення подолати протиріччя між процесуальними цінностями континентальної та англосаксонської систем.

До вихідних положень конструкції процесуальної системи, за КПК 1930 р., італійська процесуальна наука відносила: 1) поєднання в одній особі функцій обвинувача і судді; 2) проникнення досудового слідства в стадію («фазу», за італійською термінологією — В. П.) судового розгляду. Суть першого пояснювалась тим, що суддя-слідчий, обвинувач-прокурор і претор діяли одночасно і як органи розслідування, і як органи суду, володіючи правом прийняття рішень на основі ними ж зібраних доказів. А суть другого полягала у формальному характері усності і безпосередності дослідження доказів в ході судового розгляду, бо насправді суддя заздалегідь знайомився з матеріалами, добутими на стадії слідства, а в судовому розгляді лише зачитував їх. Обвинувачених і свідків він викликав в суд, головним чином, для підтвердження ними показань, даних на слідстві. Тобто на стадії судового розгляду

судді не лише уже були відомі документи, зібрані на слідстві негласно, за умов істотної нерівності прав сторін та відсутності дебатів, а й він мав право широко використовувати їх при винесенні рішень [4, 126].

КПК 1988 р. зовсім по-новому визначив статус учасників процесу, їх функції і повноваження, а також стадію, що передувала розгляду справи.

Так, якщо раніше досудове слідство у формі поліцейського дізнання, сумарного і формального слідства здійснювали, відповідно, органи судової поліції, претор, прокурор і слідчий суддя [6, 21–32], то тепер фактично встановлювалась лише одна форма — прокурорське дізнання. Фігури судді-слідчого не стало. Натомість, запроваджувалась посада особливого «судді над слідством», що призначався із складу суддів першої ланки кримінальної судової юстиції Італії, трибуналу [7, 251], до компетенції якого було віднесено судовий контроль за досудовим слідством. Порушення ж кримінального переслідування та нагляд за слідством повністю покладались на прокурора-обвинувача як на сторону обвинувачення в кримінальному судочинстві.

Новий процесуальний статус обвинувача як сторони процесу позбавив його усіх повноважень, які б дозволяли йому впливати на рівень особистої свободи підозрюваного, за винятком права на затримання особи у випадку т. зв. «небезпеки із зволіканням», тобто у разі, якщо наявні серйозні підстави підозрювати її у вчиненні злочину, а неприйняття відповідного заходу може призвести до реальної небезпеки для оточуючих.

Загалом же право застосовувати відповідні запобіжні заходи для проведення досудового слідства було передано судді. До того ж суддя мав звертатися до них не механічно, а з дотриманням виключно індивідуального підходу і тільки за наявності «серйозних доказів винуватості» обвинуваченого. Лише судді при провадженні досудового слідства були надані права, у разі відповідного клопотання, про подовження строків запобіжного заходу, про проведення таких процесуальних дій, запропонованих обвинувачем, як прослуховування телефонних переговорів, обшук, призначення експертів тощо, а також про закінчення слідства та передачу справи до суду або її закриття та передачу в архів [8, 332].

Суть же нової процедури судочинства по першій інстанції полягала у поділі його на дві послідовні стадії: стадію досудового слідства і стадію судового розгляду з дебатами сторін. При цьому сенс межі, чітко проведеної між ними з самого початку кримінального судочинства, мав на меті повністю виключити безпосередній взаємозв'язок слідства як стадії із стадією судового розгляду, і тим самим запобігти перенесенню результатів дій обвинувача при проведенні досудового

слідства у стадію судового розгляду, аби вони не могли вплинути на переконання судді. Центральним моментом новації взаємозв'язку між досудовим слідством і судовим розглядом стало те, що слідство, передане прокурору-обвинувачу для проведення необхідних процесуальних дій, почало розглядатися як здійснення інституційно неприпустимих дій з формування доказів, що подаються ним суду для прийняття рішення. Через це їх доказова сила дискваліфікується ще до стадії судового розгляду, в ході якого і повинні бути отримані докази.

Відхід від старої традиції слідства виявився й в утвердженні принципу рівності сторін обвинувачення і захисту за рахунок відмови від невідправданих привілеїв, що надавались обвинувачу, претору та слідчому судді КПК 1930 р., і найбільш яскраво – в правилах стосовно доказової ініціативи сторін. Копіюючи англійський досвід кримінального судочинства, новий КПК надав обвинуваченому та його захисникові право проведення в повному обсязі паралельного розслідування [9, 23]. За новим КПК, докази, за загальним правилом, стали допускатися лише за ініціативою сторін, і саме на сторони було покладено тягар введення в процес доказових матеріалів, на яких суддя і повинен засновувати свої рішення. Тільки «у випадку крайньої необхідності суддя вправі за власною ініціативою здійснювати збирання нових доказів в силу виконання ним службових обов'язків» (ст. 507 КПК). При цьому закон не обмежив сторони при поданні доказів чітким дотриманням їх процесуальної форми. Навпаки, «коли подається доказ, не передбачений законом, суддя вправі його прийняти, якщо вважає, що він здатний служити встановленню обставин справи і не спричиняє шкоди правам будь-кого» (ст. 189 КПК).

Правила щодо допуску доказів далі знайшли своє відображення й у змагальній процедурі реалізації доказової ініціативи сторін, згідно з якою після приєднання доказів за клопотанням обвинувачення слідує приєднання доказів за клопотанням обвинуваченого. Тобто за обвинуваченням визнано право заслухати докази обвинувачення ще до того, як до розгляду будуть залучені свідки і подані інші докази, на яких ґрунтується захист. Також суддя не вправі з власної ініціативи змінювати чіткого порядку відкритого судового розгляду і ходу дебатів, хіба що на прохання про це самих сторін.

Намаганням перейти до англійської системи, за якої докази нібито вилучаються з безпосереднього володіння судді і передаються сторонам в ключовий момент з'ясування обставин, що має безпосередній вплив на винесення судового рішення, стало правило, щоправда, не реалізоване в повному обсязі, відповідно до якого сторонам

було надано право перепроверити докази, в тому числі показання свідків і висновки експертів, за допомогою перехресного допиту, оскільки суддя в ситуації доказової суперечки сторін не залишався пасивним його спостерігачем. Голові судової колегії надавалось право після безпосереднього вивчення поведінки сторін вказувати їм «теми нових або більш широких доказів» чи переадресовувати поставлене запитання свідкам, експертам або ще не допитаним особам, але при цьому право завершити допит залишалось за сторонами, шляхом пізнішого поставлення своїх запитань (ст. 506 КПК).

Приписами ст. 530 КПК центральний принцип кримінального судочинства про те, що тягар доказування вини обвинуваченого покладається на обвинувача, доповнився втіленням правила, згідно з яким суддя зобов'язувався винести виправдувальний вирок «також і у випадках, коли відсутні або є недостатніми чи суперечливими докази самого факту злочину, або що злочин вчинив саме обвинувачений, або що саме діяння є злочином і його вчинила особа, якій може бути пред'явлено обвинувачення».

КПК Італії 1988 р. встановив такі правила формування доказів: а) в ході публічного судового розгляду за присутності того судді, котрий повинен оцінити їх; б) в змагальній суперечці сторін. Для забезпечення режиму ознайомлення з матеріалами справи була створена система «двох папок»: одна папка з матеріалами досудового слідства, яка надається в розпорядження сторін (але не може надаватися в розпорядження судді, який буде розглядати справу), друга папка призначена для стадії судового розгляду. До її матеріалів має доступ також суддя цієї стадії.

Міркування практичного характеру змусили розробників реформи передбачити деякі винятки з правил, що доказом є тільки те, що було утворене у стадії судового розгляду за участю сторін. Зокрема, як виняток, передбачалось використання таких актів досудового слідства, які за своєю природою не можуть бути відтворені: документи про обшуки, впізнання, вилучення майна. З іншого боку, у стадії досудового слідства було дозволено формувати докази, які за своєю природою або через особливості обставин могли бути втрачені, наприклад, показання свідка чи потерпілого, якщо є підстави вважати, що ця особа не може бути допитана в ході судового розгляду внаслідок хвороби чи іншої поважної причини. У першому випадку в жертву приносились обидві гарантії, що мають головне значення при вирішенні питання прийнятності доказу, тобто гарантія формування доказу у стадії судового розгляду і гарантія остаточного формування доказу в судових дебатах перед безстороннім суддею. У другому випадку нехтували лише гарантією формування доказу

НАУКА І ПРАКТИКА

у стадії судового розгляду. Для цього у стадії досудового слідства передбачались особливі умови формування доказу, а саме, що воно відбуватиметься в дорадчій кімнаті за присутності нейтрального судді, за обов'язковою участю обвинувача і захисника [4, 128].

Основоположне правило, у відповідності з яким докази, отримані позасудовим шляхом, не можуть бути використані в суді, мало й інші винятки. Так, Кодекс передбачив, що до матеріалів судового розгляду можуть бути долучені: а) акти, складені обвинувачем в ході досудового слідства, якщо в діях, за результатами яких вони були складені, мав право брати участь захисник; б) короткі відомості, отримані судовою поліцією або обвинувачем в ході проведення обшуків, або на місці злочину, або безпосередньо після вчинення діяння; в) акти, здійснені обвинувачем, якщо зазначені в них дії стали невідтворюваними; г) показання обвинуваченого, який не з'явився в суд без поважних причин або відсутнього, якщо він заявив, що не буде присутнім, чи погодився, що розгляд буде проходити без нього, або якщо він з'явився на допит, але відмовився відповідати.

При цьому деякі із казаних винятків дозволяли жертвувати принципами формування доказів як за присутності безстороннього судді, так і в суперечці, змаганні сторін. Тобто, коли мали місце «обмежені» випадки, кожен раз, якщо обвинувальний висновок складався на підставі доказів, зібраних обвинувачем чи судовою поліцією, права особи перебували під загрозою.

Через три роки після прийняття КПК, який в Італії із захопленням називали «новим», став старим. Чинний нині КПК значно відрізняється від прийнятого у 1988 р. На підставі рішень Конституційного суду і законів-декретів уряду до нього були внесені численні корективи, які настільки викривили контури кримінальної процесуальної системи, що вона від переважно обвинувальної знову перейшла до реально інквізиційної [4, 129]. Усе повернулось «на круги своя».

Чому ж Італія виявилася не здатною запровадити нову, обвинувальну кримінально-процесуальну систему, яка б характеризувалася визначеною однорідністю та стабільністю? Питання, яке постало не лише перед італійцями.

Те, що новий Кодекс, розроблений майже виключно на основі наукових досліджень і не підкріплений жодним вітчизняним практичним досвідом, при зіткненні з італійською дійсністю потребуватиме певних коректив, виразно усвідомлював парламент, передбачливо включивши в закон, що набрав чинності, норми, у відповідності з якими уряду надавалось право протягом трьох років з дня введення КПК в дію видавати доповнення і зміни до нього за дотримання принципів, сформульованих парламентом.

Після набрання новим КПК чинності щодо його нововведень означилися дві діаметрально протилежні позиції. Першу обстоювали ті, хто, побоюючись чисельності винятків із таких основоположних принципів демократичного процесу, як усний характер і безпосередність, неупередженість судді, центральна роль судового розгляду, невизнання за матеріалами досудового слідства значення доказів тощо, пропонували внести в закон зміни, спрямовані на обмеження переліку документів, які можуть переноситися з папки обвинувача в папку, призначену для судового розгляду. Інші, першою чергою, прокурори і судді, які представляли досудове слідство, нарікали на надмірне розосередження і втрату доказів при переході із стадії досудового слідства в стадію судового розгляду, та на те, що нова система не спроможна гідно боротися з організованою злочинністю.

Переважила друга позиція, отримавши підтримку Конституційного суду, який піддав критиці норму про розосередженість матеріалів справи, чим, по суті, перевернув співвідношення між правилом і винятком стосовно принципу формування судових доказів.

Спочатку Конституційний суд своїм рішенням (1992 р.) усунув заборону на використання показань співробітників кримінальної поліції (п. 4 ст. 195 КПК), яка була введена для збереження межі між досудовим слідством і судовим розглядом, щоб акти, зібрані обвинувачем, не проникали в стадію судового розгляду, оскільки суддя повинен формувати власну думку на підставі наданих йому доказів за умови змагальності сторін. Ліквідація даної заборони призвела до того, що секретні матеріали досудового слідства тепер могли безпосередньо використовуватися в суді. І серйозність цих наслідків не міг змінити той факт, що використання матеріалів досудового слідства в стадії судового розгляду здійснювалося не читанням протоколів, а заслуховуванням показань співробітників поліції як показань свідків.

Конституційний суд мотивував це рішення тим, що він намагався усунути протиріччя між ч. 4 ст. 195 КПК і принципами здорового глузду, рівності прав та гідності громадян, оскільки свідки, які служать в поліції, піддаються дискримінації і вважаються за рангом нижчими, ніж звичайні свідки.

Наступним кроком став новий висновок Конституційного суду того ж року, яким був «обстріляний» інший засадничий принцип кримінально-процесуальної реформи, а саме той, в силу якого показання, зібрані в стадії досудового слідства, можуть бути використані в стадії судового розгляду виключно для оцінки їх достовірності і які, згідно з приписом ч. 3 ст. 500 КПК, заборонено передавати в папку, призначену для стадії розгля-

ду справи.

Наслідком цих рішень стало те, що з набранням ними чинності будь-яке показання, отримане в ході досудового слідства, та будь-яка обставина, встановлена на ньому, за небагатьма винятками, потенційно можуть використовуватися в судовому розгляді. Таким чином, обвинувальна система отримала ураження в саме серце: суд із олтаря, де мало б здійснюватися формування доказів, знову повернувся в «передбанник», в якому відновлюються і штампуються докази, зібрані в ході досудового слідства [4, 130].

Остаточню ж згانیли омріяну італійцями обвинувальну кримінально-процесуальну систему і відкинули її далеко за межі фашистського КПК 1930 р. непослідовність контрреформи, бо за нього докази в ході негласного досудового слідства збирав суддя-обвинувач, тепер же всі дії, необхідні для відправлення правосуддя, здійснюють безпосередньо обвинувач або кримінальна поліція, та низка прийнятих урядом законів-декретів, якими завдано удар по принципах гласності і змагальності та знову запроваджено нерівність сторін.

Так із-за того, що, на думку італійських вче-

них, закони в Італії приймаються на підставі суперечливих принципів, які змінюються в залежності від змін громадської думки, перемінливої, як напрями вітру, та під гаслами захисту суспільства, кілька десятків років удосконалення процесуального законодавства були зведені нанівець.

Можливо ж, що італійці вважали уже застарілою сентенцію, висловлену свого часу Шарлем Луї Монтеск'є: «Закони повинні перебувати в такій тісній єдності з властивостями народу, для якого вини встановлені, що лише в надзвичайно рідких випадках закони одного народу можуть виявитися придатними і для іншого народу ... Вони повинні відповідати фізичним властивостям країни, її клімату – холодному, гарячому чи помірному, – властивостям ґрунту, її положенню, розмірам, способу життя її народів – землеробів, мисливців чи пастухів, – ступеню свободи, що допускається державою, релігії населення, його уподобанням, багатству, чисельності, торгівлі, правам і звичаям; наостанок, вони пов'язані між собою і обумовлені обставинами свого виникнення, метою законодавця, порядком речей, на яких вони утверджуються».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. – СПб.: «Альфа», 1996.
2. Розин Н. Н. Уголовное судопроизводство. Пособие к лекциям. – Издание Юридического книжного склада «Право», 1914.
3. Боботов С. В. Буржуазная юстиция. Состояние и перспективы развития. – М.: Наука, 1989.
4. Делла Марра Т. Уголовный процесс Италии: реформа и контрреформа // Государство и право. – 1994. – № 1. – С. 124-131.
5. Ковалев В. А. Буржуазная законность: теоретические иллюзии и судебно-полицейская реальность. – М.: Юрид. лит., 1986.
6. Лубенский А. И. Предварительное расследование по законодательству капиталистических государств. М.: Юрид. лит., 1977.
7. Шишкін В. І. Судові системи країн світу: Навч. посіб. – [У 3-х кн.]. – Кн. 1 – К.: Юрінком Інтер, 2001.
8. Курс уголовного судопроизводства: Учеб.: В 3 т. – Под ред. В. А. Михайлова. – Т. 3: Особый порядок уголовного судопроизводства. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2006.
9. Гуценко К. Ф., Головкин Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001.
10. Монтескье Ш. Л. О духе законов. – М.: Мысль, 1999.

УДК 343.1 (450)

Попельюшко В. О. Реформа і контрреформа кримінального судочинства в Італії

Розглядається генеза реформування кримінального судочинства в Італії. Також досліджено роль Конституційного суду Італії в реформуванні кримінально-процесуального права. Звертається увага на особливості формування доказової бази в італійському кримінальному процесі.

Ключові слова: Італія, кримінальне судочинство, реформа, контрреформа.

Попельюшко В. О. Реформа и контрреформа уголовного судопроизводства в Италии

Рассматривается генезис реформирования уголовного судопроизводства в Италии. Также исследована роль Конституционного суда Италии в реформировании уголовно-процессуального права. Обращено внимание на особенности формирования доказательной базы в итальянском уголовном процессе.

Ключевые слова: Италия, уголовное судопроизводство, реформа, контрреформа.

Vasyl O. Popelyushko. Reforma and kontrreforma of the criminal legal proceeding in Italy

The paper gives an overview of genesis of reforming criminal legal proceedings in Italy. The role of the Constitutional court of Italy in reformation of the criminal procedure is also researched. The features of the evidential base forming in the Italian criminal process are underlined.

Key words: Italy, criminal legal proceeding, reforma, kontrreforma.